

Asia: VN/6094/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta (uhka-arvio)

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusoikeudesta.

Tehy ry pitää nykytilaa riittävänä, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla on oikeus ilmoittaa poliisille salassa pidettäviä tietoja henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhan arviointia ja estämistä varten.

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusvelvollisuudesta.

Tehy pitää vakavan henkeen tai terveyteen kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyä tärkeänä ja kannatettavana tavoitteena. Samanaikaisesti lainsäädännön tulee turvata ammattihenkilöiden oikeusturva sekä hoito ja asiakassuhteen luottamuksellisuus, joka on sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan perusta. Nykyisessä lainsäädännössä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä on oikeus ilmoittaa poliisille salassa pidettäviä tietoja henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhan arviointia ja estämistä varten. Tehy ry pitää tätä vapaaehtoista ja oma-aloitteista tiedonluovutusoikeutta riittävänä.

Tehy ry vastustaa jyrkästi esitysluonnoksen ehdotusta ilmoitusvelvollisuudesta. Ehdotettu ilmoitusvelvollisuus siirtäisi kohtuuttoman suuren vastuun yksittäiselle työntekijälle tilanteissa, jotka edellyttävät juridisesti ja eettisesti hyvin vaativaa harkintaa. Esitysluonnos on kokonaisuudessaan puutteellisesti perusteltu. Esityksen vaikutuksia käytännön hoitotyöhön ei ole arvioitu lähes ollenkaan. Tehy ry korostaa, että esitysluonnoksen muutosehdotus on hyvin merkittävä muutos jokaisen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattihenkilön työhön.

Tehy ry pitää ongelmallisena sitä, että ehdotettu tiedonluovutusvelvollisuus heikentää potilas- ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja on uhka potilaiden ja asiakkaiden yksityisyydelle. Velvollisuus ilmoittaa salassa pidettävistä tiedoista automaattisesti poliisille voi johtaa siihen, että potilaat ja asiakkaat eivät uskalla kertoa avoimesti ajatuksistaan, oireistaan tai vaikeista elämäntilanteistaan.

Velvollisuus voi pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että potilaat ja asiakkaat eivät hakeudu ollenkaan hoitoon, joka voi vaarantaa asiakkaiden ja heidän perheidensä hyvinvoinnin ja turvallisuuden. Tämä on erityisen huolestuttavaa mielenterveys ja päihdepalveluissa sekä muussa pitkäkestoisessa asiakastyössä, jossa luottamuksen merkitys hoidon ja palvelujen vaikuttavuudelle on keskeinen.

Ehdotettu lainkohta on muotoilultaan liian väljä. Tämänkaltainen velvollisuus olisi toteutuessaan useiden eri erikoisalojen merkittävästi työtä muuttava lainsäädäntö, että ilmoitusvelvollisuuden kynnys tulisi kirjoittaa selkeästi auki. Nyt pykälän ehdotettu muotoilu ”on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa” on epäonnistunut. Jotta lakia olisi mahdollista tehokkaasti soveltaa, tulisi lainsäädännössä määritellä yksityiskohtaisesti soveltamisen kannalta tärkeitä kysymyksistä, kuten minkälaisista olosuhteista pitäisi olla kyse, kuinka vakavana ammattihenkilö uhkaa pitää, missä ajassa ja kenelle ilmoitus tehdään.

Sivulla 39 on korostettu, kuinka ilmoituskynnys olisi matalampi kuin tilanteessa, jossa olisi ”todennäköiset syyt” epäilyn tueksi. Samalla kuitenkin ammattihenkilön tulisi tunnistaa uhan arvioinnin ero lievän pahoinpitelyn ja perusmuotoisen pahoinpitelyn välillä ennen kuin ilmoitusvelvollisuutta olisi. Tämä on erittäin huolestuttava ristiriita erityisesti huomioiden, että kyseessä on salassa pidettävän tiedon murtamisesta. Potilastietojen salassapidon suoja ei voida heikentää näin tulkinnanvaraisella ja matalalla kynnyksellä. Tämän myötä salassapidon merkitys pienenisi potilaan oikeusturvan vaarantavalla tavalla liikaa.

Tehy ry pitää ehdotettua ilmoitusvelvollisuuden laajuutta käytännön sosiaali- ja terveydenhuollon työelämälle vieraana. Monissa sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävissä toimiva kohtaa päivittäin hyvin haastavissa tilanteissa olevia asiakkaita ja potilaita. Tehy ry pitää erittäin puutteellisena ehdotuksen joustamattomuutta siitä, että ammattihenkilöllä ei olisi mahdollisuutta käyttää harkintaa uhan vakavuudesta. Monilla aloilla, kuten ensihoidossa tai psykiatrialla voi ammattihenkilö kuulla jopa päivittäin hyvin tuskastuneita ja liioiteltuja ”uhkailuja”, jotka eivät todellisuudessa ole aitoja uhkauksia. Ammattihenkilöllä tulee voida olla mahdollisuus olla ilmoittamatta tällaisia tietoja, joita ei ole syytä ottaa vakavasti.

Salassa pidettävien tietojen luovutuksen on aina perustuttava välttämättömyyteen ja se tulee rajata koskemaan vain vakavia rikosuhkia ja niiden estämistä. Hallituksen esitysluonnoksen ehdotus kahden vuoden rangaistusmaksimin rajasta on tarpeettoman alhainen. Käytännössä vain lievä pahoinpitely, vammantuottamus ja pelastustoimen laiminlyönti jäisivät sääntelyn ulkopuolelle. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölle tämän etukäteinen arviointi olisi käytännössä mahdotonta. Perusmuotoisen ja lievän pahoinpitelyn erottaminen toisistaan on käytännössä mahdollista vasta teon toteuduttua tuomioistuimen jälkikäteisarviointilla.

Käytännössä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö joutuu tekemään tämän potentiaalisen eli ennakkollisen todella vaikean uhan vakavuuden arvioinnin suhteessa tietosuojarikokseen

syyllymiseen. Tehy ry:ssä on ollut hoidettavana useita tietosuojarikosasioita, joissa asiakkaat tai potilaat ovat tehneet rikosilmoituksen vääristä potilastietojen käsittelystä, kun kyse on todellisuudessa ollut ammattihenkilön tavanomaisesta työtehtävästä. Tehy ry pitää varmana, että tämänkaltaiset tietosuojarikosilmoitukset lisääntyisivät merkittävästi näin tulkinnanvaraisen ilmoitusvelvollisuuden myötä.

Vakavan väkivallan uhan arviointi, salassapitovelvollisuuden rajojen tulkinta ja rikosoikeudellisen kynnyksen arviointi eivät ole sellaisia tehtäviä, joita voidaan asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön vastuulle. Ammattihenkilön koulutukseen ei kuulu osata arvioida yksittäisiä vakavia rikoksia ja niistä saatavia mahdollisia rangaistuksia.

Esitysluonnoksesta puuttuu tietoa siitä, miten tämä ilmoitusvelvollisuus käytännössä täytetään. Onko kyseessä hätäkeskukseen tehtävästä soitosta, vai luodaanko poliisille jokin erillinen kanava näitä ilmoituksia varten? Tehy ry pitää selvänä, että ilmoituksia tulisi jatkossa valtava määrä. Ammattihenkilöllä tulisi myös olla mahdollisuus saada poliisilta neuvontaa, ennen kuin yksittäisen asiakkaan tai potilaan tietoja todellisuudessa luovutetaan.

Tehy ry pitää välttämättömänä, että mahdollinen ilmoitusvelvollisuuden väärin arviointi ei olisi erikseen sanktioitu. Tässä muodossaan esitysluonnos herättää suuren huolen ehdotetun sääntelyn vaikutuksista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön oikeusturvalle.

Esitysluonnoksen sivulla 32 käsitellään virkamiesten ja viranhaltijoiden virkavastuuta ilmoitusvelvollisuudesta. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi esitysluonnoksen mukaan johtaa virkarikossyytteen. Tehy ry pitää tällaista seurausta kohtuuttomana, huomioiden kuinka yleistasoisesta velvollisuudesta tässä on kyse. Jokainen ammattihenkilö kohtaa potilaita ja asiakkaita hyvin erilaisella ja erilaajuisella työkokemuksella. Arvio uhasta voi olla hyvin subjektiivinen henkilöllä, jolla ei ole rikosoikeudellista koulutustaustaa. Huomioiden, että lainsäädäntö ei anna tähän mitään laadullisia kriteerejä ilmoituskynnyksestä, on kestävämpiä, jos asiassa voi silti syyllystyä virkarikokseen.

Tehy ry edellyttää, että esityksessä todetaan selkeästi, ettei ammattihenkilö voi syyllystyä virkarikokseen, mikäli jälkikäteisarvioinnin osalta todetaan, että asiassa olisikin ollut perusteet tehdä uhka-arvion ilmoitus poliisille. Myöskään jälkikäteen arvioituna tarpeettomasta ilmoituksesta ei voi syntyä virkarikosvastuuta.

Työntekijöiden osalta on esitysluonnoksessa sivulla 33 on seuraava kohta:

”Ilmoitusvelvollisten tahojen, jotka eivät ole virkasuhteessa, osalta sovellettaisiin edellä mainittuja muita säännöksiä esimerkiksi työsopimuksen purkuun liittyen. Lisäksi voitaisiin soveltaa muita vastuuta koskevia säännöksiä, kuten vahingonkorvausvastuuta.”

On erittäin huolestuttavana, että esitysluonnoksessa työntekijöille virheellisestä ilmoitusvelvollisuuden arvioinnista seuraamukseksi harkitaan työsuhteen purkua ja vahingonkorvausvelvollisuutta. Näitä seurauksia ei ole perusteltu esitysluonnoksessa tarkemmin. Työsuhteen purku on äärimäisen vakava seuraus asiantuntijan (jälkikäteen todetusta) virhearvioinnista tilanteessa, jossa lainsäädännön kriteerit ilmoitusvelvollisuudelle ovat nyt ehdotetun laveat. Ehdotettu lainsäädäntö edellyttää ammattihenkilöltä äärimmäisen haastavaa tulevaisuuteen suuntautuvaa arviota henkilön mahdollisesti uhkaavasta käytöksestä. Työsuhteen purku ei ole asianmukainen seuraus, kuten ei työsuhteen irtisanominenkaan.

Tehy ry pitää täysin kohtuuttomana seurausten kohdalle kirjoitettua vahingonkorvausvastuuta. Työntekijän vahingonkorvausvastuu on toissijainen suhteessa isännänvastuun kautta toteutuvaan työnantajan korvausvelvollisuuteen työntekijän aiheuttamasta vahingosta. Sekin olisi tässä tapauksessa toissijainen rikoksen tekijän korvausvelvollisuuteen nähden. Tehy ry pitää erittäin tärkeänä, että esitysluonnoksesta poistetaan sivun 33 maininta työntekijän vahingonkorvausvastuusta.

On kohtuutonta tehostaa tätä ilmoitusvelvollisuutta näin suurilla sanktioilla. Tämä voi johtaa hyvin herkästi varovaisuusperiaatteen nojalla liialliseen ilmoitusaktiivisuuteen, joka osaltaan yhä heikentäisi potilassuhteen luottamuksellisuutta. Ammattihenkilöt kohtaavat tietyillä erityisaloilla usein, jopa päivittäin, hyvin haastavissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä, joiden myöhempää käytöstä voi olla mahdoton arvioida. Nyt esitysluonnos edellyttää punnintaa ilmoitusvelvollisuuden kynnyksestä suhteessa työsuhteen purkuun, virkarikokseen ja vahingonkorvausvastuuseen ja niiden suhteesta tietosuojarikokseen.

Kommentit poliisin pyynnöstä tapahtuvasta tiedonluovutuksesta.

Ensisijaisesti Tehy ry pitää nykytilaa riittävänä poliisin tiedonsaantioikeuden kannalta. Huomioiden asiakastietolain ehdotetun muutoksen sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstölle tulevasta tietojen ilmoitusvelvollisuudesta ja siinä olevista merkittävistä puutteista, Tehy ry varauksin kannattaa poliisin pyynnöstä tapahtuvaa asiakastietojen luovutusta.

Tehy ry korostaa, että kyseessä olisi merkittävä muutos nykyiseen sääntelyyn. Kuten edellä käsitellyssä ilmoitusvelvollisuudessa, myös poliisin laaja tiedonsaantioikeus heikentää potilaiden ja asiakkaiden luottamusta tietojen salassapitoon ja siten vaikuttaa kielteisesti hoitoon hakeutumiseen tai avoimuuteen hoitosuhteessa, erityisesti mielenterveys-, päihde- ja kriisityössä. Tästä syystä Tehy ry ei pidä nykytilan muuttamista tarpeellisena, sillä uudistuksella voi olla pitkäkantoisia haittavaikutuksia ja mahdollisesti rikollisuutta lisääviä vaikutuksia.

Joka tapauksessa Tehy ry pitää tärkeänä, että poliisin tiedonsaantioikeus ei ole mahdollista kuin erittäin rajatuissa vakavissa rikosepäilyissä ja se rajataan tiukasti henkeen tai terveyteen kohdistuvan vakavan väkivallan uhkan arviointiin ja estämiseen. Luovutettavien tietojen on oltava välttämättömiä ja mahdollisimman suppeita, eikä tiedon käyttötarkoitus saa laajentua muuhun rikostutkintaan tai yleiseen tiedonkeruuseen.

Lainkohdan muotoilu on epäonnistunut, sillä edellisen momentin kahden vuoden rangaistusmaksimia ei ole mainittu tässä seuraavassa momentissa koskien poliisin tiedonsaantioikeudessa. Käytännössä tälle olisi asetettava konkreettinen vuosissa mitattava rangaistusasteikon taso, jonka tulee olla merkittävästi korkeampi, kuin nyt ilmoitusvelvollisuuden osalta ehdotettu kaksi vuotta. Tällöin tietojen luovuttajalla on mahdollisuus arvioida, onko poliisin pyyntö perusteltu syy rikkoa hoitosuhteen luottamuksellisuus. Poliisin tulisi pystyä yksilöimään mitä tekoa se uhka-arvion perusteella pitää mahdollisena, jotta tietojenluovutusperuste olisi mahdollista tarkistaa.

Tehy ry pitää tätä esitystä varauksin kannatettavana suhteessa työntekijälle asetettavaan ilmoitusvelvollisuuteen, sillä poliisilla on paremmat tiedot ja osaaminen tehdä tämä arvio, toisin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöllä. Poliisi tekisi tämän tietopyyntöarvion virkavastuulla, joka osaltaan edesauttaisi vain välttämättömien tietojen luovutusta.

Pidämme tärkeänä, että tietopyyntöjen tekeminen ja tietojen luovuttaminen rajataan organisatorisesti selkeästi määritellylle ja riittävän korkealle tasolle sekä poliisissa että palvelunantaja-organisaatiossa ja että tietopyynnöt edellyttävät asianmukaista perustelua.

Kommentit oikeudesta ilmoittaa työntekijään kohdistuneesta epäilystä rikoksesta.

Tehy ry pitää myönteisenä, että esityksessä tunnistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöön kohdistuvan väkivallan lisääntyminen ja pyritään parantamaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöön kohdistuvien rikosepäilyjen ilmoitusta poliisille.

Tehy ry kannattaa esitysluonnoksen ehdotusta, että sosiaali- ja terveydenhuollon työnantajalla olisi työntekijän pyynnöstä oikeus ilmoittaa poliisille työntekijään kohdistuneesta rikosepäilystä, jos teko on syytä epäillä kohdistuneen henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi. Tämä parantaa sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevien työntekijöiden oikeusturvaa ja työturvallisuutta. Tehy ry pitää myönteisenä myös ehdotusta siitä, että työnantajalla on rikosilmoituksen teko-oikeus vain työntekijän omasta pyynnöstä.

Muut kommentit.

Tehy ry pitää esityksen vaikutustenarviointia puutteellisena. Vaikutustenarviointi ottaa kantaa vain yksittäisiin seikkoihin, mutta kokonaiskuva uudistuksen vaikutuksista sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden työhön on sivuutettu kokonaan.

Ehdotettu ilmoitusvelvollisuus ei voi tulla voimaan ilman hyvin kattavaa koulutusta. Esitysluonnoksen vaikutusarvioinnissa ei ole huomioitu tarvittavassa laajuudessa sitä, mitä kustannuksia tämänkaltaisen lainmuutoksen kouluttaminen ja jalkauttaminen päivittäiseen hoitotyöhön edellyttää. Kyseessä on erittäin vaativaa arviointia edellyttävää harkintaa, johon olisi varattava pysyvästi suuri määrä koulutusvaroja. Tehy ry korostaa, että tämänkaltaisen velvollisuuden voimaansaattaminen edellyttää koko sosiaali- ja terveydenhuollon alan laajaa kouluttamista eri tekojen rikosoikeudellisesta arvioinnista.

Esitysluonnoksessa ei ole lainkaan arvioitu ehdotuksen mahdollisia negatiivisia seurauksia sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Tehy ry pitää hyvin todennäköisenä, että jatkossa rikosilmoitukset ammattihenkilöistä lisääntyvät merkittävästi, kun ilmoituksen kohteena olevat asiakkaat ja potilaat pitävät uhka-arviointia varten ilmoitettuja tietoja perusteettomina. Esityksessä ei ole lainkaan otettu huomioon sitä, miten yksittäisen työntekijän oikeusturva perusteettomia kunnianloukkaus- tai muita rikosilmoituksia vastaan turvataan. Tehy ry pitää tärkeänä, että työntekijälle tarjotaan tarvittava juridinen tuki työnantajan toimesta näitä väistämättömiä rikosprosesseja varten, jos ehdotettu ilmoitusvelvollisuus työntekijälle laissa säädetään.

Vaikutustenarvioinnissa ei ole lainkaan huomioitu henkilöstön työssä jaksamista tämän muutoksen jälkeen. Uudistus lisäisi hoitoalan työn eettistä stressiä entisestään, sillä tämä ilmoitusvelvollisuus on vastoin sosiaali- ja terveydenhuollon luottamuksellisen hoitosuhteen ydintä.

Esitysluonnoksessa ei ole arvioitu sitä, mitä vaikutuksia esityksellä on sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden ja avun piiriin hakeutumiselle. Esitysluonnoksessa ehdotetaan merkittävää heikennystä potilastietojen salassapitoon. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kulmakivi on ehdoton luottamuksellisuus hoitavan tahon ja apua tarvitsevan välillä. Tämä on merkittävä puute vaikutusarvioinnissa. Tehy ry katsoo, että mikäli kynnys hakeutua avun piiriin nousee, voi se pahimmillaan mitätöidä esitysluonnoksella tavoitellut hyödyt. Avun ja hoidon saaminen oikea-aikaisesti ja tarpeeksi ajoissa ennaltaehkäisee rikoksia.

Hallitus esittää samanaikaisesti poliisilakiin muutoksia esityksellä HE 182/2025 vp. Kyseiset poliisilakiin ehdotetut muutokset ovat mainittu esitysluonnoksen sivulla 43, mutta näiden yhteisvaikutusta ei ole arvioitu lainkaan. On selvää, että näillä ehdotetuilla muutoksilla on kerrannaisvaikutuksia. Tehy ry pitää tärkeänä, että näiden yhteisvaikutus arvioidaan huolellisesti. Muutoin päätöksenteko pohjautuu vaillinaisiin tietoihin kummankin lakihankkeen osalta.

Cederberg Tiina
Tehy ry